

Rusya'nın Covid-19 ile İmtihanı

Habibe Özdal

Çin'den başlayarak tüm dünyaya yayılan ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (DTÖ) pandemi olarak ilan ettiği Covid-19, Rusya'da da hem büyük bir halk sağlığı meselesi hem de ekonomik ve siyasi yansımaları olan bir gelişme olarak karşımıza çıkıyor. Rusya, vaka sayısı bakımından ABD ve Brezilya'dan sonra üçüncü sırada yer alıyor. Bu yazının tamamlandığı 1 Temmuz tarihi itibarıyla DTÖ'nün paylaştığı verilere göre 648.000 olan vaka sayısında, hayatını kaybedenlerin sayısı ise 9320 olarak kayıtlara geçti.¹

Her ne kadar Rusya Bilim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı Mendeleyev Üniversitesi, matematiksel modellemeye dayalı olarak yürüttüğü bir çalışmaya dayanarak korona virüsten kaynaklanan pandeminin Temmuz sonunda sona ereceğini duyurmuş olsa da pandeminin Rusya'yı kısa ve orta vadede etkilemeye devam etmesi bekleniyor. Bu yazıda Covid-19 pandemisinin Rusya'daki seyri, pandeminin etkilerini sınırlamak adına alınan önlemler ve pandeminin Rus ekonomisi ile siyasetine olası etkileri ele alınacaktır.

Alınan Önlemler

Rusya'da pandemiden en fazla etkilenen şehir 12 milyondan fazla nüfusuyla başkent Moskova oldu. Ancak diğer bölgelerdeki rakamlar da kaygı verici seviyede seyrediyor. Şubat ve Mart aylarında resmi olarak ilan edilen rakamlar son derece düşük iken Mart sonundan itibaren Rusya'da Korona virüse yakalanan kişi sayısı katlanarak arttı. Çin'de olduğu gibi Rusya'da da paylaşılan resmi vaka sayısının gerçeği yansıtmadığına ilişkin önemli soru işaretleri vardı.

Salgının Rusya'da hızla yayılmasının nedenlerine bakıldığında birkaç husus öne çıkıyor. En fazla enfekte hasta sayısına sahip üçüncü ülke olan Rusya'da nüfus yapısı dikkat çekici nitelikte. 2018 yılında OECD tarafından açıklanan rakamlara göre Rusya'da nüfusun %

14.75'i 65 yaş üstünde.² Esasında söz konusu oran Avrupa'daki pek çok ülkeye göre düşük görünüyor. Bu nedenle vaka sayısının fazlalığını açıklamak için başka bazı unsurlara da değinmek gerekiyor. Nüfus yapısına ek olarak sağlık sistemindeki sorunlar, hastanelerin modernleştirilmesi konusunda yaşanan eksiklikler, Rusya genelinde bölgesel olarak kalkınma farklılıkları, sağlık çalışanlarının sayısının yetersizliği ve sağlık çalışanlarına yönelik (bekleneni karşılamayan) ücret politikaları, Rusya'nın pandemi ile mücadelesini daha da zor hale getiren başlıca etmenler olarak karşımıza çıkıyor. Artan vaka sayıları konusunda televizyonda canlı yayınlanan brifingde Devlet Başkanı Putin sağlık çalışanlarının yeterli bireysel koruyucuya sahip olmadığını ifade ederken eskiye göre çok daha fazla üretim yapıldığını, üretimdeki ve ithalattaki artışa rağmen her tür malzeme eksikliği yaşandığını ifade etmek zorunda kalmıştı. Nisan ayı sonunda sadece Moskova'da hastanelerde 20 bin hastanın olduğu ve sağlık sisteminin tıklandığını hatırlatmak durumun vahametini anlatmaya yeterli olacaktır. Her ne kadar Devlet Başkanı Putin salgınla mücadele kapsamında sağlık çalışanlarının maaşlarında artışa gidileceğini duyursa da bunun tersine pek çok uygulamanın yaşandığı gerek sosyal medya kanalıyla gerekse de son derece zor koşullar altında yayın yapan muhalif medya vasıtasıyla duyuruluyor. Kimi zaman maaşlarından kesinti yapıldığını aktaran doktorların, kimi zaman ise maaşlarını alamadıkları için istifa eden hemşirelerin olduğu basına yansıyor.

Alınan önlemlere bakıldığında 30 Mart-3 Nisan; 4-30 Nisan ve 6-8 Mayıs tarihleri Rusya'da ücretli izin günleri olarak ilan edildi. Bir diğer deyişle 30 Mart'tan itibaren Mayıs ayı başındaki resmi tatiller ve hafta sonları da hesaba katıldığında 11 Mayıs'a kadar süren sokağa çıkma yasakları alınan ilk önlemler oldu.³ Bu tarihten sonrası için yetkililere bölgelerdeki duruma göre inisiyatif alınması sorumluluğu verildi.

Ücretli izin uygulamasından kamu kurumlarında çalışanlar yararlanabilirken aynı durumun özel sektör çalışanları için geçerli olduğunu söylemek pek mümkün değil. Her ne kadar devlet, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik finansal yardım programları açıklamış olsa da söz konusu yardımlardan faydalanmak için gereken yoğun bürokrasi süreçleri ve belirli kategorilerdeki kurumların ekonomik yardım kapsamı dışında bırakılması, geniş kitlelerin bu süreçte herhangi bir finansal destek alamaması durumunu ortaya çıkardı. Bu süreçte gelir kaybı yaşayan sektörlerin başında ise hizmet ve ulaşım sektörleri yer aldı.

Ekonomik kayıplar arttıkça risk unsuru ortadan kalkmamış olsa da normalleşme aşamasına geçilmeye başlandı. 12 Mayıs'ta çalışanlar için ücretli izinler sona erdirildi. 1 Haziran

itibarıyla ise Rusya vaka sayısı bakımın dünyada en fazla sayıda enfekte hastaya sahip olan üçüncü ülke olmasına rağmen normalleşme sürecine girildi. Bu erken görünen normalleşme kararının arkasında ise ekonomik ve siyasi etmenlerin belirleyici olduğu görülüyor.

Rus Ekonomisindeki Daralma Sarmalı & Salgının Çift Yönlü Etkisi

Her şeyden önce pandeminin Rus ekonomisine diğer ülkelerden farklı olarak iki yönlü bir etkisi olduğunu belirtmek gerekiyor. Pandeminin tüm dünyayı etkisi altına almasından hemen önce enerji fiyatlarında dikkat çekici bir düşme eğilimi ortaya çıkmıştı. Petrolün varil fiyatının 40 dolar düzeyinde seyretmesine ek olarak pandeminin ortaya çıkması ile küresel talepteki daralma, ekonomisi enerji ihracatına ve dolayısıyla enerji fiyatlarına doğrudan bağlı olan Rusya için büyük önem arz ediyor. Mühdan Sağlam'ın Gazete Duvar'da yazdığı gibi Rusya'nın ihracatında enerjinin payı %52. Ulusal ekonomi açısından bakıldığında ise federal bütçe gelirinin %35-40'ının enerjiden geldiği görülüyor. Buna ek olarak Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) %25'ini enerji sektörünün oluşturuyor olması, enerjinin istihdam konusundaki payını da göstermektedir.⁴ Tüm bu rakamlar ışığında 2020 yılında Rusya bütçesinin açık vermesi kaçınılmaz görünüyor. Üstelik küresel ölçekte de beklendiği üzere durumun bu yıl ile sınırlı kalması da oldukça iyimser bir beklenti olur.

Salgının Rus ekonomisi üzerindeki ikinci etkisi ise dünyanın geri kalanında olduğu gibi, sokağa çıkma yasakları boyunca üretimdeki büyük düşüşün neden olduğu ekonomik durgunluktur. Rusya'da salgının etkilerinin henüz bugünkü boyuta ulaşmadığı Şubat ayında tüketim sektörel olarak ulaşımda % 86, eğlencede % 74 ve restoranlarda ise % 63'lük bir azalma yaşamıştı.⁵ Salgının başlamasından bu yana işsizlik oranının % 30 arttığı ifade ediliyor.⁶ Rusya örneğinde gerçekte bu oran resmi rakamlardan daha yüksek olabiliyor. Tüm bunların etkisiyle Putin "ekonomiyi durduramayız, bölgeler arasında yük ve yolcu taşımacılığını kapatamayız, işletmelerin faaliyetlerini durduramayız" derken aslında devletin ekonomik kapasitesinin kısıtlarına dair de önemli ipuçları veriyordu.

Pandeminin ortaya çıkmasının ardından yapılan tartışmalardan biri de otoriter rejimlerin salgını daha etkili yönetebilecek olmaları ihtimaliydi. Ancak süreç içinde bu durumun yönetim modelinden ziyade devlet kapasitesi ile ilgili olduğu fikri öne çıkmaya başladı. Pandeminin Rusya'daki seyri, ikinci tartışmayı destekler bir örneklem sunmaktadır.

Pandeminin Rusya'daki Siyasi Etkileri

Esasında Rusya'daki ekonomik daralma bir sarmal halinde uzun süredir devam etmekteydi. 2014'te Kırım'ın ilhakından sonra ABD ve AB üyesi ülkelerin başlattığı yaptırımlar, 2015'e gelindiğinde petrol fiyatlarındaki % 70'lik düşüş ve fiyatların düşük seyirde kalmaya devam etmesi son yıllarda Rus ekonomisinde rezervlerin kullanıma sokulmasını beraberinde getirmişti. Bu gelişmelere bir de Rus rublesinin dolar ve euro karşısındaki değer kaybını eklediğimizde hane halkının yaşam koşullarının son yıllarda daha iyiye gitmediği söylenebilir. Bu duruma 2019 yılında emeklilik yaşının arttırılması gibi hususların da eklenmesiyle pandemi dönemi başladığında Devlet Başkanı Putin'e verilen popüler destek halihazırda düşmeye başlamıştı. Nitekim toplumsal hoşnutsuzluk kendisini aynı yıl Eylül ayında yapılan yerel seçimlerde göstermiş, Birleşik Rusya Partisine verilen destek de düşmüştü. Nihayetinde yerel seçimlerdeki sonuç öne sürülerek bazı reformların hayata geçirilmesi gündeme getirilmiş ve halihazırdaki anayasada 200'den fazla düzenlemeye gidilmesi sonucu ortaya çıkmıştı. Her ne kadar bu değişiklikler parlamentodan geçirilerek uygulamaya konulabilirse de Putin, söz konusu değişiklikleri halk oyuna sunmayı tercih etmişti.

Daha önce 22 Nisan tarihinde yapılması planlanan anayasa değişikliği için halk oylaması, salgın nedeniyle 1 Temmuz'a ertelenmişti. Koronavirüs tedbirleri kapsamında alınan önlemler nedeniyle oylama için yeterli zaman sağlanabilmesi amacıyla seçmenler 25 Haziran'dan 1 Temmuz'a kadar oy kullanabildi. Halk bu dönemde işyerlerine ve evlere gönderilen seçim sandıkları ile oy kullandı. Bazı bölgelerde internet üzerinden oy kullanma imkanı da oldu. Tüm bunlar oylamaya katılımın arttırılması amacıyla gerçekleştirilmişti. Ancak aynı önlemler söz konusu halk oylaması sırasında manipülasyonun da ortaya çıkmasına neden oldu. Zira oy verme süreçleri denetlenemedi. Öte yandan, aynı seçmenin hem internet üzerinden hem de sandığa giderek oy kullandığının ortaya çıkması üzerine şüpheleri gideren bir açıklama da yapılmadı.⁷ Halkoylamasına gidilerek Putin'e anayasa değişiklikleri konusunda meşruiyet zemini teşkil etmesi hedefleniyor. Yegane gaye bu olunca süreç yerine sonuç daha öncelikli oluyor. Şeffaf olmayan ve manipülasyona açık oy verme süreçleri sonucunda halkoylamasından 'evet' çıkması bekleniyor. Asıl merak konusu desteğin ne düzeyde olacağı.

Halk oylamasının başlamasından hemen önce Moskova'da gerçekleşen önemli bir kutlamayı hatırlamak da gerekli.. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu temsil eden 9 Mayıs tarihinde Nazi

Almanyası'nın Kızıl Ordu tarafından durdurulmuş olması her yıl Moskova'da görkemli törenlerle kutlanır. Moskova, pandemi nedeniyle bu yıl kutlamaları ertelediği için kutlamalar 24 Haziran tarihinde gerçekleştirildi. Hem zafer günü kutlama törenlerinin hem de halkoylamasının daha fazla ertelenmeden yapılmasının nedeni kimi kesimlere göre Putin'e verilen halk desteğinin Mart 2020 itibarıyla %63 düzeyine düşmesi ve tam da bu nedenle vatanseverlik duygularına hitap edilmesi gereksinimiydi.

Sonuç olarak tüm dünyayı etkisi altına alan Korona virüs salgını Rusya'da da halk sağlığına yönelik bir risk oluşturmaya devam ediyor. Buna ek olarak dünya ekonomisinde ve elbette ulusal ekonomilerde daralma beklentisi hakim. Ülke ekonomisinin büyük ölçüde enerji ihracatına bağlı olduğu ve ekonomik çeşitliliği sağlayamamış Rusya gibi ülkeler ise salgının ekonomik etkilerini iki yönlü olarak ve daha fazla hissedecek gibi görünüyor. Öte yandan küresel ölçekte tecrübe edildiği gibi yöneticilerin hem salgını hem de ekonomik durgunluğu yönetme becerileri siyasi konumlarının geleceğini belirleyecek. Rusya örneğinde ise uzun süredir devam eden ekonomik durgunluk, son yıllarda etkisi artan şekilde hane halkının yaşam koşullarının güçleşmesini beraberinde getirmişti. Devlet Başkanı Putin'in en rahat döneminde olmadığı açık. Kısa vadede ekonomide gidişi tersine çevirmek pek kolay görünmüyor. Böylesi bir durumda ise iç politikadaki sıkışmışlığı 'tali' bir konu gibi gösterme eğilimiyle milliyetçi duygulara başvurma ve dış politikada zafer peşinde koşma yaklaşımı öne çıkabilir.

¹ WHO Coronavirus Disease (COVID-19), World Health Organization, Dashboard https://covid19.who.int/?gclid=CjwKCAjwxev3BRBBEiwAiB_PWC3E6QzIG9Eqgx5BHO9x2n6f1J_FkbFVpkPLjOn_svV9nDPn-rZghoCSoMQAvD_BwE

² "Elderly Population", OECD, <https://data.oecd.org/pop/elderly-population.htm>

³ Nisan ayından bu yana Rusya'da pandemi nedeniyle alınan önlemlere ilişkin detaylı bir çalışma için bkz: "COVID-19: Summary of Legal Measures in Russia", <https://www.whitecase.com/publications/alert/covid-19-summary-legal-measures-russia>

⁴ Mühdan Sağlam, "Ekonomi ve Korona Virüsü Putin'in Koltuğunu mu Sallıyor?", Gazete Duvar, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/04/22/ekonomi-ve-korona-virusu-putinin-koltugunu-mu-salliyor/>

⁵ Kenneth Rapozza, "How Bad, Really, Is The Coronavirus Pandemic In Russia?", Forbes, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2020/06/01/how-bad-really-is-the-coronavirus-pandemic-in-russia/#542b62012301>

⁶ "Russia's Unemployment Rate Jumps 30%, The Moscow Times, <https://www.themoscowtimes.com/2020/05/20/russias-unemployment-rate-jumps-30-a70327>

⁷ "Putin'i 2036'ya kadar iktidarda tutacak değişikliğe Ruslardan Onay", Deutsche Welle Türkçe, 01.07.2020, <https://www.dw.com/tr/putini-2036ya-kadar-iktidarda-tutacak-de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fe-ruslardan-onay/a-54019797>

İstanbul Okan Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkileri Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Dr. Habibe Özdal Lisans derecesini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, Yüksek Lisans derecesini London Metropolitan Üniversitesi İnsan Hakları ve Sosyal Adalet Bölümü'nden, Doktora derecesini ise Ankara Üniversitesi SBE'de Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden almıştır. Doktora tezi "Rus Dış Politikasında Ukrayna" başlığı ile 2016 yılında kitaplaştırılan Özdal çalışmalarında Rus dış politikası, Türkiye-Rusya ilişkileri, Avrasya'da siyaset alanlarına yoğunlaşmaktadır. Özdal ayrıca Dış Politikada Kadınlar (DPK) İnisyatifi üyesidir.

**DPK Notları kategorisinde paylaşılan görüşler yazarın kendi fikirleridir ve bunlar Dış Politikada Kadınlar İnisyatifi'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.*

@WFP14

/WomenInForeignPol/